

Göran Therborn: Maailma – aloittelijan opas.
Vastapaino Tampere 2013 (alkup. 2011) 395 s.

Kapitalistinen globalisaatio ja moderni – ihmiskunnan kohtalonkysymykset

Therbornin sanoin hän on kirjoittanut koko maailman tilaa kuvaavan kirjan tutkijakansalaisena kaikille kanssakansalaisille ympäri maailmaa. Väkisinkin yhdessä kirjassa esitetty maailman selityskuvaus on pinnallinen, mutta tästä johdannosta on hyvä syventää tietämystä ja ymmärrystä siitä, mitä ihmettä tässä maailmassa globaalisti ja lokaalisti oikein tapahtuu ja miksi maailma on tällainen kuin se nyt on. Mitkä ovat olleet historialliset tapahtumaketjut eri puolilla maailmaa, miten ja millä perusteilla kollektiivinen vallankäyttö on organisoitu, mikä on paikallisten vallankäyttäjien suhde kansainvälisiin valtaintituutteihin, miten tuotanto ja lisääntyminen (production & reproduction), eli työntekijän ja naisen asema, on muuttunut tässä valtojen verkostossa.

Ruotsalainen Göran Therborn on 76-vuotias sosiologian emeritusprofessori Cambridgen yliopistossa, joka on merkittävä aikaisosologi nykypäivänä (teoksia käännetty vähintään 24:lle kielelle). Hänen sosiologiansa juuret ovat marxismissa, mikä ilmenee hänen tutkimuskohteissaan ja tutkimustavoissaan modernin, globalisaation, valtion, sosiaaliluokan, vallan ja subjektin analyyseissä. Häntä kuvataan myös intellektuelliksi, joka on sitoutunut vapauden ja tasa-arvon tavoitteisiin. Hän kannattaa aktiivisesti anti-imperialistisia ja tasa-arvoon pyrkiviä sosiaalisia liikkeitä.

Viimeisen sadan vuoden aikana on tapahtunut käsittämätön nopea muutos kaikilla elämän alueilla väestönkasvussa, elinolojen parantumisessa, eliniän pidentymisessä, teknologisessa kehityksessä ja kulttuurien muutoksessa. Silti ihmisten sopeutuminen näihin itse keksimiinsä muutoksiin on ollut hämmästyttävä. Koskaan historian aikana ihminen ei ole näin tietoinen ihmisten välisestä epäoikeudenmukaisuudesta kuin nykypäivänä. Ihmettelenkin miten hyväosainen länsimaalainen voi elää tämän eriarvoisuuden kanssa, joka on seurausta kolonisaatiosta, orjakaupasta ja muusta etelän riistosta. Globaali eriarvoisuus voi olla syynä ra-

dikalisoituneiden tekemissä terroriteoissa lännen hyväosaisia valtioita kohtaan. Ihmiskuntaa yhdistävä kauhuskenaario on ihmisten itsensä aiheuttama ilmaston muutos ja sen tuomat elämän uhat. Toinen ihmiskunnan olemassaoloa uhka on ydinaseiden käyttö sodassa tai konflikteissa. Kysyin eräässä aseteollisuuden seminaarissa, miksi ydinaseet eivät ole joutuneet väriin käsiin ja minulle vastattiin että se on ollut pelkkää hyvää onnea.

Therbornin tavoite kirjassaan on selittää nykymaailman taloudellisia, poliittisia ja sosiaalisia prosesseja: miksi ne ovat mitä ovat, ja mitä ne merkitsevät eri sosiaaliluokan ihmisille eri ikäkausina eri puolilla maailmaa. Hän kuvaa modernisoitumista ja globalisoitumista, jotka ovat hänen analyyseinsä punaiset langat. Hän aloittaa historiasta ja päättyy nykypäivään. Hän käyttää analyyttisinä käsitteinä sosiokulttuurista geologiaa, ihmisen toiminnan kannustimia, maailmanluokan vaikuttavia toimijoita ja ihmisen elämänkulkua eri puolilla maailmaa. Sosiokulttuurinen geologia tarkoittaa aikojen saatossa kerrostunutta historiaa, useiden globalisaatioaaltojen ja erilaisten modernisaatiopolkujen vaikutuksia nykypäivässä. Toisaalla hän maalaa globaalien ja lokaalien elämänpiirien poliittistaloudelliset ja kulttuuriset maisemat, joissa hän tarkastelee yksittäisiä ihmisiä ja globaaleja valtatoimijoita. Valitettavasti häneltä puuttuu analyysi toimijoiden keskinäissuhteista. Sosiokulttuuriset historialliset kerrostumat maapallolla tarkoittavat sivilisaatioita, globalisaatioaaltoja (erityisesti 1492 jälkeen) ja modernia maailmaa.

Sivilisaatiokuvausten lisäksi hän tarkastelee kahta ihmiselämän perustaa, nimittäin perhe- ja sukupuolijärjestelmiä, jotka määrittävät eri

sosiaaliluokkiin kuuluvien tyttölasten, naisten ja poikalasten, miesten elämän mahdollisuudet. Se, minne päin maailmaa ihminen sattuu syntyään, kummaksi sukupuoleksi, minkä sosiaaliluokan perheeseen ja mihin maailman aikaan, niittaa pitkälti syntyvän lapsen elämän mahdollisuudet. Yksilöllinen valinnan vapaus on hyvin harvojen etuoikeus. Eurooppalaiset kirkot olivat modernisminvastaisia ja se kävi niille kalliiksi, sillä Eurooppa on nykyään maailman maallistunein kolkka. Itä-Aasian kungfutselaisuus, shintolaisuus, buddhalaisuus eivät vastustaneet modernia.

YK:n ihmisoikeuksien julistus aikaan saatiin vuonna 1948 – vain 69 vuotta sitten – I ja II maailmansotien teurastusten jälkeen. Ihmisoikeuksien kunnioittamisesta ei kuitenkaan tullut pyhä merkittävä arvo länsimaissa kuin vasta 1970-luvulla. Ne kirjattiin monien maiden perustuslakeihin ja ne huomioitiin lain soveltamisessa. Nykyään vuonna 2017 edelleen kiistellään siitä keille ihmisoikeudet demokraattisissa kansallisvaltioissa kuuluvat. Suomessakin on ollut lukuisia kiistoja perustuslain tulkinnasta tältä osin viime vuosina.

Globalisaatiosta alettiin puhua laajamittaisemmin 1990-luvulla, ja sillä tarkoitetaan pääoman ja markkinoiden laajenemista maailmanlaajuisiksi. Tärkein anti tietoisuudelle on ollut se että ymmärrämme keskinäisen riippuvuutemme pääomavirtojen (reaali- ja finanssitalous), hyödykkeetjujen, ihmisen muuttoliikkeiden ja kulttuurien välisessä vaihdossa ja vuorovaikutuksessa. Globalisaatio on markkinoiden, pääoman ja kulttuurivaikutteiden laajenemista, joka ei tarkoita mitään arvottunutta edistystä, olojen paranemista. Kapitalistisilla maailman markkinoilla valtiot, erilaiset yritykset ja yksittäiset työntekijät kilpailevat keskenään. Miten tässä kilpailumaailmassa olisi tilaa kestäville elämää kunnioittaville ratkaisuille ehkäistä ilmastonmuutosta, vähentää ihmisten välistä eriarvoisuutta, rauhan rakentamiselle, yhteistyölle?

Eurooppalaiset ja amerikkalaiset ovat hallinneet globalisaatiota ja entistä nopeampaa modernismia, joiden maailmanlaajuisista kulttuurista hallintaa kuitenkin epäilen. Therborn tarkentaa että kyse on aiempaa laimeammasta suitsitusta modernista, sillä nykypolitiikka on menettänyt suurimman osan modernistisesta innostuksestaan (ylhäältä päin tulevasta). Tällä hän ei voine tarkoittaa (kirja kirjoitettu 2011) länsimaisten kansalaisten epäluottamuksen kasvamista elitistisinä pidettyjä politiikkoja kohtaan ja äänestäjien yllätyksellisiä valintoja, jotka sekoittavat uusliberalististen globaalien talouden kuten Iso-Britannian Brexit –äänestystulos 2016 ja miljardööri Donald Trumpin valinta Yhdysvaltain presidentiksi. Therborn näki väärin 2011 kun hän väitti että nationalismi on

kutistunut reuna-alueiden hauraaksi liikkeeksi. Vuonna 2017 nationalistit ovat valitettavasti salonkikelpoisia parlamentaarisisissa hallituksissa ja edustavat äänestäjille vaihtoehtoa eliitistä.

Tosiasiat hätkähdyttävät. Länsimaisen globaalien hegemonian ja vallan vastapainona on tärkeää muistaa että maailma on väestöltään ja asuinpaikoiltaan ennen kaikkea itä- ja eteläaasialainen. Kiinassa ja Intiassa asuu 2,5 miljardia (37 %) ihmistä maailman 7:stä miljardista. (Euroopassa vain 743 miljoonaa.) Kiinan ja Intian osuus maailman koko BKT:sta on vain 9 %. Työläisten oikeudet eivät toteudu hyvin Kiinassa, jossa vain alle 15 % työsuhteista on ammattiyhdistysliikkeiden neuvottelemien työehtosopimusten mukaisia. Kiina ja Intia olivat Aasian rikkaimmat sivilisaatiot ennen Eurooppa-keskeisen modernin maailman syntyä, mutta ne ovat nyt alkaneet taas nousta maailmanlaajuisesti taloudellisesti merkittävään asemaan. Vuoden 2008 länsimaita murjonut finanssikriisi pysäytti länsikapitalismin hetkeksi. Samaan aikaan Kiina ja Intia jatkoivat kapitalistisista talouskasvuun. Jos Kiinalla ja Intialla olisi länsimaiden kaltainen nykyinen maailman hegemonian kauppapolitiikassa, millainen maailma se olisi? Therbornin mukaan kapitalismin kohtalosta ja tulevaisuudesta tulee päättämään Kiina. Kiinnostavaa Kiinassa on se että se on kommunistisen puoleen vahvasti johtama valtio, jossa ihmisoikeudet eivät toteudu ja työläisiä riistetään raskaasti. Maon kulttuurivallankumous ja vainot muistetaan vielä, ja uskalusta työläisten vallankumoukseen ei taitane löytyä. Mitähän marxialaiset tutkijat ennustavat uusliberalistisessa globaalikapitalismissa tapahtuvaksi? Therborn olisi voinut enemmän valottaa vasemmistolaisia poliittisia vaihtoehtoja nykyajalle ja tulevaisuudelle.

Venäjä on pinta-alaltaan maailman suurin maa lähes kaksi kertaa suurempi kuin seuraavaksi tuleva Kanada. Bruttokansantuloltaan Yhdysvallat on ylivoimaisesti maailman rikkain maa ja se tuottaa 25 % koko maailman BKT:sta (2008). Seuraavaksi rikkaimman maan Japanin BKT on vain 1/3 USA:n BKT:sta. Rahallisesti parhain elintaso on norjalaisilla, singaporelaisilla ja pohjois-amerikkalaisilla ostovoimakorjatulla BKT:lla. Kiinalaisten ostovoimakorjattu BKT on vain 10 % ja intialaisten 5 % norjalaisten vastaavasta. Markkina-arvoltaan ja liikevaihdoltaan maailman suurimmat yritykset löytyvät Yhdysvalloista. Yleensä nämä maailman suurimmat yritykset ovat öljy-yhtiöitä, mikä herättää kysymyksen siitä, miten ne energian tuottajina edesauttavat kestävä kehitystä ja torjuvat ilmaston muutosta, sillä uusiutumattoman energian tuotanto ja käyttö on kaikkein haitallisinta ilmaston lämpenemiselle.

Göran Therborn on hyvin kiinnostava näkijä ja tekijä, joka suvereenisti ja vaivattomasti

selittää erilaisia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia ilmiöitä missä tahansa päin maapallollamme. Therbornin kirjassa on tällaiselle opukselle tarpeellinen hakemisto, mistä on lukijalle suuri hyöty. Therborn näkee ihmisten välisen eriarvoisuuden globaalin ja lokaalin vähentämisen olevan välttämätöntä keski- ja yläluokan hyvinvointia ajatellen ja ilmaston muutoksen aiheuttamien levottomuuksien hillitsemiseksi. Kapitalismille hän ei näe juurikaan vaihtoehtoja, vaikka vain 40 % maailman ihmisistä saa elantonsa kapitalistisista yrityksistä. Niin voimakkaasta globaalivoimasta siinä on kyse, vaikka se voi tuhota elämän. Kyse ei tietysti-

kään ole mistään taikavoimasta vaan ihmiset kapitalismia toteuttavat ja ovat sen seurauksista vastuussa. Suomessa keskiluokka on lähtenyt kaduille mielenosoituksiin hallituksen talouskuripolitiikkaa vastaan niin kuin eri puolilla maailmaa. Julma heikoimpien kurjistaminen on hyvinvointivaltiossa eläneiden ihmisten oikeustajun vastaista. Latinalaisessa-Amerikassa on kokemusta vallankumouksista ja keskiluokka marssii kaduilla valtioiden konkurseissa ja he ovat saaneet aikaan muutoksia. Hasta la victoria siempre! Taisteluisimmeko luonnon ja ihmisen puolesta voittoon asti aina?

Maili Malin

Esityksiä vuoden 2017 palkinnon saajaksi vastaanotetaan 30.4. asti!

Turussa toimiva Siirtolaisuusinstituutti perusti John Mortonin nimeä kantavan tunnustuspalkinnon keväällä 2010. Palkinto myönnetään vuosittain muuttoliikkeiden ja monikulttuurisuuden hyväksi tehdystä erittäin ansiokkaasta työstä tai teosta. Tunnustus voidaan myöntää henkilölle, yhteisölle tai viranomaiselle. Tunnustuspalkintoon oikeuttavan teon on liityttävä suomalaiseen tai Suomessa tapahtuneeseen muuttoliikkeeseen.

Palkinnosta päättää Siirtolaisuusinstituutin hallitus. Hallitus voi nimetä palkinnon saajan myös muiden kuin esitettyjen ehdokkaiden joukosta. Esityksiä voivat tehdä koti- ja ulkomaiset yhteisöt sekä yksityiset henkilöt. Esityksiä palkinnon saajista voi tehdä 30.4.2017 asti.

**Esitykset voi lähettää osoitteeseen: kirsi.sainio@utu.fi
Viestin aiheeksi: John Morton**